

14. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA BEYLER, ÇELEBÎLER VE AHÎLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

11-13 ARALIK 2025

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ

BİLDİRİ ÖZETLERİ

KÜTAHYA 2025

LAV

14. Yüzyıl Anadolu'su'nda Beyler, Çelebîler ve Ahîler Uluslararası Sempozyumu

11-13 Aralık 2025 /09.30

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Germiyanoglu
Yakup Bey Konferans Salonu

Özet Gönderim:

15 Ağustos-20 Kasım 2025

Kabul Edilen Tebliğlerin İlanı

30 Kasım 2025

Tam Metinlerin Son Gönderim Tarihi

10 Aralık 2025

@universitemdpu

dpu.edu.tr

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Arif KOLAY

Dr. Öğr. Üyesi Firdevs ÖZEN

Teşekkürler

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü

Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü

Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Tarih Bölümü

LAV Cam

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı

Sempozyum Organizasyon Ekibi

Dr. Öğr. Üyesi Firdevs ÖZEN

Arş. Gör. Dr. Hatice AKSOY

Duygu ATEŞ

Zeynep KURT

14. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA BEYLER, ÇELEBÎLER VE AHÎLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

11-13 ARALIK 2025-KÜTAHYA

BİLDİRİ ÖZETLERİ

11-13 ARALIK 2025

KÜTAHYA Dumlupınar Üniversitesi

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH BÖLÜMÜ

KÜTAHYA 2025

14. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA BEYLER, ÇELEBÎLER VE AHÎLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

Sempozyum Başkanı

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü)

Onur Kurulu

Musa IŞIN (Kütahya Valisi)

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ (Selçuk Üniversitesi Rektörü)

Tertip Heyeti Başkanlığı

Prof. Dr. Arif KOLAY (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ (Selçuk Üniversitesi)

Tertip Heyeti

Prof. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Emine DİNGEÇ (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Ercan TAŞKIN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdal ADAY (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. Esma İGÜS (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KALAYCI (Ankara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BURGU (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aykut ÖZBAYRAKTAR (Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Firdevs ÖZEN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Rauf Kahraman ÜRKMEZ (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şakir TURAN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Bilim Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Adnan ÇEVİK (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet KARTAL (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali ERTUĞRUL (Düzce Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali TEMİZEL (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Uzay PEKER (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Andrew C. S. PEACOCK (St. Andrews Üniversitesi)

Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU (Kastamonu Üniversitesi)

Prof. Dr. Feridun Mustafa EMECEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. İhsan FAZLIOĞLU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. İlhan ERDEM (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail Çiftcioğlu (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail YALÇIN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Prof. Dr. İzzet SAK (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ERSAN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Saffet SARIKAYA (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Muhammed Said POLAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Muharrem KESİK (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ALİCAN (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇUOĞLU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman Gazi ÖZGÜDENLİ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Resul AY (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Yahya BAŞKAN (İnönü Üniversitesi)
Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Samet ALIÇ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Sempozyum Paydaşları

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı
LAV Cam

İÇİNDEKİLER

14. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA BEYLER, ÇELEBÎLER VE AHÎLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU	1
Sempozyumun Amacı	1
Sempozyumun Kapsamı	1
Dr. Selma DÜLGEROĞLU	
Sultan Veled'in Batı Anadolu Beyliklerinde Mevlevîliği Yayma Çabaları	2
Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ	
Ulu Arif Çelebi'nin Kişilik Özellikleri ve Batı Anadolu Beylikleriyle Münasebetlerinin Tesirleri .	3
Dr. Öğr. Üyesi Rauf Kahraman ÜRKMEZ	
14. Yüzyıl Anadolu'sunda Beyliklerle Mevlevîlik Arasındaki Karşılıklı Meşruiyet İlişkisi	4
Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN- Münevver PEÇİNKAYA YILDIRIM	
Aydınöğulları Beyliği Coğrafyasında Mevlevîler ve Mevlevîlik	5
Doç. Dr. Mehmet SOLAK	
Derviş, Esnaf ve Şehir: XIV. Yüzyıl Anadolu'sunda Mevlevîler ile Ahîler Arasındaki İlişki	
Dinamiklerinin Analitik İncelem	6
Doç. Dr. İsa ABİDOĞLU	
14. Yüzyıl Anadolu Kent Mekânında İki 'Habitus' Üreticisi: Esnaf Dayanışması Olarak Ahîlik ve	
Seçkin Kültürü Olarak Mevlevîlik	7
Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN	
Beylikler Devrinde Ahî-Mevlevî İlişkilerini Yeniden Değerlendirmek: Aydın'da Bir Ahî ve	
Mevlevî Şeyhi Ahî Polad ve Beylikler Devrinde Aydın Çevresindeki Ahî Zâviyelerine Bir Bakış ...	8
Doç. Dr. Şefik MEMİŞ- Dr. Öğr. Üyesi Zeynep GÜNAY	
Ahiliğin İzini Seyahatnamelerde Sürmek: İktisadi Yansımalar ve Sürdürülebilirlik Perspektifi ..	9
Prof. Dr. Ali AKAR	
Germiyanöğulları Beyliği ve Türk Dili	10
Dr. Öğr. Üyesi Kadir GÜLER	
14.yy Germiyan Şuarası Üzerine Değerlendirmeler (Meslek Meşrep Tarikat)	11
Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR	
Anadolu'nun Sessiz Mimarı: Şeyhoğlu Mustafa ve Klasik Türk Edebiyatının Kuruluşuna Etkisi. .	12
Dr. Öğr. Gör. Sevâl GÜNBAL BOZKURT	
Medeniyet İnşâsı Açısından 14. Yüzyılda Farsça'dan Çevrilen Tasavvufî Eserlerin İncelenmesi. .	13
Prof. Dr. Mehmet KALAYCI	
Beylikler Dönemi İlim Geleneğini İki Memlûk Medresesi Üzerinden Değerlendirmek:	
Şeyhûniyye ve Süyurğatmışiyye'de Anadolu Hocalar ve Talebeler	14
Prof. Dr. Selim Kaya- Mikail BOZAN	
Anadolu Mevlevî Dergahlarında 14.yüzyılda Topluma Hizmet: Tababet ve Hikmet.....	15
Dr. Zehra IŞIK	

Şed Kuşanma Töreninde Güç ve Erdemin Göstergeleri: 14. Yüzyıl Anadolu'suna Halkbilimsel ve Göstergebilimsel Bir Bakış	16
Doç. Dr. Fatma Şeyma BOYDAK- Nazife DENİZ	
Beylik Sarayları ve Muhitlerinde Zevk ve Sanatın Kitap Ciltlerindeki İzleri	17
Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN- Hakkı TAŞĞIN	
Devletten Beyliğe Geri Dönüş: Bey ve Eren İlişkisi.....	18
Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ	
Kaygusuz Abdâl ve Devlet.....	19
Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL	
Velayetnameleri Bağlamında Hacı Bektaş el-Horasani ve Otman Baba'nın İnanç Portresi: Kalenderîlik/ Haydarîlik Tartışması Üzerine Bir Analiz.....	20
Dr. Seyhan DOBRA	
Anadolu'da Tasavvufî Kültürün Bireylerin Meslek Hayatına Aktarımı Bağlamında Ahî Zâviyeleri	21
Uzman Dilek Dilara YANAR	
XIV. yüzyılda Afyonkarahisar Örneğinde Ahi ve Çelebilerin Toplum Düzenine Etkileri	22
Cennet KIZILKAYA	
14. Yüzyıl Seyahatnâmeleri ve Menâkıbnâmelerinde Kadın Mevlevîler	23
Ebrar ÇELEBİ	
14. Yüzyıl Anadolu'sunda Beyler Çelebiler ve Ahiler Çerçevesinde “Delilik” Algısının Kesişimi ve Bu Bağlamda Tedavi Usulleri	24
Mesut KOCAMAN	
Tavşanlı Mehmed Seyfi Dede Mevlevihanesi	25

14. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA BEYLER, ÇELEBÎLER VE AHÎLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

14. yüzyıl Anadolu, siyasî otoritenin yeniden şekillendiği, toplumsal ve kültürel kurumların derin bir dönüşüm geçirdiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin çözülmesi ve İlhanlı hâkimiyetinin giderek zayıflaması, Anadolu'da yerel güç odaklarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış; bu süreçte beyler, çelebîler ve ahîler bölgesel ve şehirli yapının üç temel taşı haline gelmiştir. Bu üç zümrenin birbirleriyle kurdukları ilişkiler, hem dönemin siyasal yapısını hem de toplumsal örgütlenmesini anlamak için vazgeçilmez bir perspektif sunmaktadır.

Beyliklerin ortaya çıkışı, yalnızca askerî ve idarî bir yeniden yapılanma anlamına gelmemiş, aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatın yönlendirildiği yerel merkezlerin oluşmasına da imkân tanımıştır. Çelebîler ve tasavvufî çevreler, bu yeni siyasî otorite arayışına manevî destek sağlayan yapılar olarak öne çıkmış; halk ile yöneticiler arasında aracı bir rol üstlenmişler ve tarikat geleneklerinin devamlılığını temin etmişlerdir. Aynı dönemde şehir yaşamının temelini oluşturan Ahî teşkilatı, esnaf düzeninin korunması, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve yerel güvenliğin sağlanması gibi alanlarda belirleyici roller üstlenerek şehirli unsurun temsilcisi durumuna gelmiştir.

Bu sempozyum, 14. yüzyıl Anadolu'nda bu üç unsurun geçirdiği dönüşümü, karşılıklı etkileşimlerini ve bölgesel farklılıklarını disiplinler arası bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır. Beylerin siyasî otorite arayışından çelebîlerin manevî ve kültürel nüfûzuna, Ahîliğin şehir düzenine yön veren kurumsal yapısından tasavvufî zümrelerin toplumsal işlevlerine kadar uzanan geniş bir çerçevede dönemin çok katmanlı yapısı yeniden değerlendirilecektir.

Bu bağlamda düzenlenen sempozyumun, 14. yüzyıl Anadolu tarihine dair farklı bakış açılarının bir araya getirilmesine ve bu dönemin sosyal-siyasal ilişkiler ağının daha bütüncül şekilde anlaşılmasına olanak sağlayacağına inanıyoruz. Katkıda bulunan tüm akademisyenlere ve araştırmacılara şükranlarımızı sunar; verimli tartışmaların, yeni fikirlerin ve kalıcı bilimsel iş birliklerinin ortaya çıkmasını temenni ederiz.

Sempozyumun Amacı

Bu sempozyumun temel amacı, 14. yüzyıl Anadolu'nda beyler, çelebîler ve ahîler arasında şekillenen çok katmanlı ilişkiler ağını disiplinler arası bir bakış açısıyla analiz etmektir. Dönemin siyasî otorite arayışları, tasavvufî zümrelerin toplumsal hayattaki rolü ve şehirli örgütlenmenin kurumsal yapısı çerçevesinde bu üç unsurun birbirlerini nasıl etkilediğini ortaya koymak hedeflenmektedir. Böylece hem beylikler dönemine ilişkin mevcut literatüre yeni katkılar sunmak hem de Anadolu'nun sosyo-kültürel dönüşümünü daha bütüncül bir şekilde değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda sempozyum, tarih, edebiyat, tasavvuf ve kültürel çalışmalar gibi farklı disiplinlerden araştırmacıların bir araya gelerek döneme dair yeni sorular ve değerlendirmeler geliştirmesine zemin hazırlamayı hedeflemektedir.

Sempozyumun Kapsamı

Sempozyum, 14. yüzyıl Anadolu coğrafyasında beylerin siyasî yapılanmaları, çelebîlerin ilmî ve tasavvufî otoriteleri, Ahî teşkilatının şehirli hayat üzerindeki düzenleyici rolü ve bu üç yapının karşılıklı etkileşimi çerçevesinde geniş bir inceleme alanı sunmaktadır. Bildiriler; beylikler coğrafyasında Mevlevîlik, Ahîlik, edebî hayat, bilim, düşünce, sanat, inanç, vakıflar ve mimarî gibi farklı temaları ele alacaktır. Böylece sempozyum, dönemin toplumsal yapısını bütün yönleriyle yeniden düşünmeyi sağlayacak geniş bir tartışma zemini sunmaktadır.

Sultan Veled'in Batı Anadolu Beyliklerinde Mevlevîliği Yayma Çabaları

Dr. Selma DÜLGEROĞLU
Selçuk Üniversitesi
sdulgeroglu@selcuk.edu.tr

ÖZET

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin tasavvuf anlayışı etrafında Konya'da teşekkül eden Mevlevîlik, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve Moğol hâkimiyetinin baskısı altında şekillenen siyasi otorite boşluğunda genişleme imkânı bulmuştur. Bu dönemde tarikatın kurumsallaşmasını ve farklı bölgelere taşınmasını sağlayan en etkili isimlerin başında Sultan Veled ile onu takip eden Ârif Çelebi gelmektedir. Her iki isim de hem teşkilatçı kişilikleri hem de dönemin beylikleriyle kurdukları yakın ilişkiler sayesinde Mevlevîliğin Anadolu'daki yeni siyasi yapılanmalar tarafından himaye edilmesini sağlamışlardır. Sultan Veled'in Amasya, Erzincan ve Kırşehir gibi merkezlere halifeler göndermesiyle başlayan yayılma süreci, kısa zamanda Batı Anadolu'ya yönelmiştir. Ekonomik ve askerî bakımdan güçlü olan Germiyanogulları, Menteşeoğulları, Saruhanogulları ve Aydınogulları Beylikleri, Mevlevî büyüklerinin en fazla yoğunlaştığı bölgeler hâline gelmiştir. Sultan Veled ve Ârif Çelebi'nin bu beyliklere bizzat gerçekleştirdikleri seyahatler, yalnızca irşad faaliyetleri olarak kalmamış; arkalarında halifeler bırakmaları sayesinde tarikatın kalıcı bir teşkilat yapısı kazanmasına vesile olmuştur. Bu doğrultuda Manisa, Tire, Güzelhisar, Muğla ve Marmaris gibi şehirlerde kısa sürede Mevlevîhâneler tesis edilmiştir.

Sultan Veled'in Germiyanogulları ile kurduğu ailevi bağlar ve bölgeye duyduğu yakınlık, yayılma sürecini destekleyen önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu beyliğin hükümdarlarının Mevlevîliğe gösterdiği ilgi, tarikat şeyhlerinin hem siyasi çevrelerle aracılık ilişkileri yürütmesini hem de toplum hayatında kültürel odak noktaları hâline gelmesini sağlamıştır. Böylece Mevlevîlik, XIV. yüzyıl başlarında Batı Anadolu'da güçlü, kurumsallaşmış ve geniş bir nüfuz alanına sahip bir tarikat kimliği kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Veled, Mevlevîlik, Batı Anadolu Beylikleri, Germiyanogulları, Ârif Çelebi.

Ulu Arif Çelebi'nin Kişilik Özellikleri ve Batı Anadolu Beylikleriyle Münasebetlerinin Tesirleri

Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ
Selçuk Üniversitesi
mdemirci@selcuk.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Hatice AKSOY
Selçuk Üniversitesi
haticeaksoy@selcuk.edu.tr

ÖZET

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin torunu ve Sultan Veled'in halefi olan Ulu Arif Çelebi (1272-1320), Mevlevîliğin kurumsallaşmasında ve Anadolu coğrafyasına yayılmasında kilit rol oynamıştır. Ulu Arif Çelebi, dinî, tasavvufî ve edebî alanlardaki yetkinliğinin yanı sıra, dinamik ve karizmatik bir liderlik vasfına sahiptir. Bu vasfıyla o, yalnızca bir manevî önder olmakla kalmamış; aynı zamanda siyasi ve sosyal konulara müdahale ederek, Mevleviliğin kurumsal yapısını güçlendiren usta bir teşkilatçı ve aktif bir müteşebbis rolü üstlenmiştir. Ulu Arif Çelebi, babası Sultan Veled'in Mevleviliğin usul ve esaslarını belirleyerek tarikat kimliği kazanmasını sağlayan politikasını sürdürmüş, tarikatı Konya sınırlarının dışına taşımayı hedeflemiştir. Bu hedefine ulaşmak için hayatının büyük bir bölümünü Anadolu'nun dört bir yanında aktif seyahatler yaparak geçirmiştir. Onun Batı Anadolu Beyliklerindeki etkisi, bu seyahatler ekseninde Germiyanogulları, Menteşeoğulları gibi beyliklerle kurduğu yakın münasebetler sayesinde gerçekleşmiştir. Anadolu'nun siyasi parçalanmışlık döneminde, Çelebi bu ilişkileri stratejik olarak kullanarak Mevlevilik için siyasi himaye sağlamış ve beylerden vakıf desteği almıştır. Bu diplomatik başarılar, tarikatın Kütahya, Denizli, Akşehir gibi önemli şehirlerde Mevlevihaneler açarak kalıcı ve kurumsal bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Çelebi'nin yöneticilerle kurduğu güçlü bağlar ve teşkilatçı kişiliği, Mevleviliğin halk ve idareci nezdinde kabulünü hızlandırmış, Beylikler coğrafyasının sosyo-kültürel dokusunu derinlemesine etkileyerek tarikatın yaygınlaşma sürecinin temelini atmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulu Arif Çelebi, Mevlevilik, Mevlevihaneler, Batı Anadolu Beylikleri, Germiyanogulları.

14. Yüzyıl Anadolu'sunda Beyliklerle Mevlevîlik Arasındaki Karşılıklı Meşruiyet İlişkisi

Dr. Öğr. Üyesi Rauf Kahraman ÜRKMEZ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

rauf.urkmez@beun.edu.tr

ÖZET

13. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu iktidarının çözülmesiyle birlikte Anadolu'da siyasî otorite çok merkezli bir yapıya evrilmiş; ortaya çıkan beylikler, tasavvufî çevrelerle geliştirdikleri mânevî ve kültürel ilişkiler aracılığıyla toplumsal meşruiyetlerini pekiştirmişlerdir. Bu çalışma, Dârülmülk Konya merkezli bir tarikat olan Mevlevîliğin, Beylikler döneminde yerel yönetici çevrelerle kurduğu ilişkinin mahiyet ve derecesine; bu ilişkinin tek yönlü bir himaye mi, yoksa karşılıklı meşruiyet üretimine dayalı çift yönlü bir etkileşim mi olduğu sorunsalına yoğunlaşmaktadır. Zira bu süreçte Mevlevîliğin başında bulunan Ulu Ârif Çelebi (ö. 719/1320) ile halefi Şemseddin Âbid Çelebi (ö. 739/1338), Batı Anadolu'daki Germiyanogulları, Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Eşrefoğulları ve Sâhib Ataoğulları gibi beyliklerle temas kurarak tarikatın mânevî otoritesini ve kurumsal nüfuzunu genişletmişlerdir. Beylik saraylarında şekillenen himaye ilişkileri, düzenlenen semâ meclisleri ve artan vakıf bağışları aracılığıyla Mevlevîliğe toplumsal bir görünürlük kazandırırken, beylerin yönetimleri için de dinî ve içtimaî bir meşruiyet zemini oluşturmuştur. Nitekim Kütahya, Karahisar, Denizli ve Birgi gibi merkezlerde açılan mevlevîhâneler, bu karşılıklı ilişkinin somut tezahürleri olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, dönemin menâkıbnâmeleri, vakfiyeleri ve güncel literatürden hareketle Mevlevîliğin beylik yöneticileriyle kurduğu temasları nitel tarihsel bir yaklaşımla çözümlemeyi amaçlamaktadır. Böylece çalışma, siyaset-sûfîlik ilişkisinin tarihsel seyrinde erken dönem Mevlevîliğinin yeri ve öneminin daha iyi anlaşılmasına mütevazı bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ârif Çelebi, Beylikler Dönemi, Karşılıklı Meşruiyet, Mevlevîlik, Siyaset-Sûfîlik İlişkisi.

Aydınoğulları Beyliği Coğrafyasında Mevlevîler ve Mevlevîlik

Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

krhaykiran@gmail.com

Münevver PEÇİNKAYA YILDIRIM

Aydın/Türkiye

ÖZET

Aydınoğulları Beyliği, Batı Anadolu'da 14. yüzyılda kurulmuş olup Mevlevîlik tarikatı ile sıkı ilişkiler geliştirmiştir. Mevlevîliğin bölgedeki yayılışı, Sultan Veled ve Arif Çelebi'nin ziyaretleri ile başlamış, beyliğin kurucusu Mübârizeddîn Mehmet Bey'in Mevlevîliğe katılmasıyla daha da güçlenmiştir. Oğlu Umur Bey de Mevlevîliğe hürmet etmiş ve tarikatla olan bağlarını sürdürmüştür. Beylik döneminde Tire, Birgi ve Ayasuluğ gibi önemli merkezlerde Mevlevîhaneler bulunduğu düşünülmektedir. Ancak, bu yapılar hakkında kesin kayıtlar sınırlıdır. Osmanlı'nın bölgeyi ele geçirmesinden sonra, II. Murat 1426 yılında Aydınoğulları topraklarını Osmanlı'ya katmış ve 1441'de Tire Mevlevîhanesi'ni inşa ettirmiştir. Bu durum, bölgede Mevlevîlerin varlığının güçlü olduğuna işaret etmektedir. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde belirttiği üzere, Mevlevîhaneler sadece ibadet yerleri değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatın merkezleri olarak da işlev görmüştür. Bölgedeki kahvehanelerin bile Mevlevî kültürüne uygun şekillendiği görülmektedir. Aydınoğulları'na bağlı Mevlevî şeyhleri arasında Derviş Ali Horasanî, Derviş Lâlî, Küçük Nûre'd-dîn, Derviş Nigâhî gibi isimler bulunmaktadır. Bu şeyhler hem Mevlevîliği yaymış hem de ilim ve sanat alanında önemli katkılar sunmuşlardır. Osmanlı döneminde Mevlevîlik desteklenmiş ancak zaman zaman Kadızadeler hareketi gibi akımlarla karşı karşıya kalmıştır. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla Mevlevîhanelerin faaliyetleri sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Aydınoğulları, Mevlevihane, Tire, Güzelhisar, Ayasuluk.

Derviş, Esnaf ve Şehir: XIV. Yüzyıl Anadolu'sunda Mevlevîler ile Ahîler Arasındaki İlişki Dinamiklerinin Analitik İncelemesi

Doç. Dr. Mehmet SOLAK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

mehmetsolak@ibu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, XIV. yüzyıl Anadolu'sunun sosyo-ekonomik ve kültürel dokusunu derinden şekillendiren iki nüfuzlu topluluk olan Mevlevîler ile Ahîler arasındaki çok boyutlu ilişkiyi; temas, rekabet ve müşterek değer üretimi ekseninde sistematik bir biçimde analiz etmektir. Moğol istilasını takip eden ve merkezî otoritenin belirgin biçimde zayıfladığı bir dönemde, söz konusu iki yapının şehir hayatına, siyasete ve düşünce dünyasına olan etkilerinin, karşılıklı bir etkileşim ağı içerisinde nasıl tezahür ettiğinin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Araştırma yöntemi olarak benimsenen niteliksel tarih analizi kapsamında, döneme ait vakfiyeler, seyahatnameler ve menâkıbnâmeler gibi birincil kaynaklar, söylem ve eylem düzeyinde karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Mevcut ikincil literatürdeki veriler ise yeni bir yoruma tabi tutularak, iki zümre arasındaki ilişkinin teorik bir çerçevesinin oluşturulmasına çalışılacaktır. Bu bağlamda yöntemsel yaklaşım; kurumsal pratikler, sosyal ağlar ve sembolik sermaye mücadeleleri üzerinden sistematik bir okuma gerçekleştirmeyi öngörmektedir.

Elde edilen ön bulgular Mevlevî ve Ahî toplulukları arasındaki ilişkinin salt bir rekabet dinamiğinden ziyade, işlevsel bir iş bölümü ve stratejik bir uzlaşma zemininde şekillendiğine işaret etmektedir. Mevlevîlerin, daha ziyade beylik çevreleriyle tesis edilen yüksek düzeyli entelektüel ve siyasi bağlar aracılığıyla bir tür “kültürel meşruiyet” sağladığı gözlemlenirken; Ahîlerin, esnaf birlikleri ve ticaret ağları üzerinden “ekonomik otorite” ve “yerel yönetim” alanlarında etkinlik kazandığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla iki yapı arasındaki temel rekabet ekseninin, şehirlerin sosyal ve ekonomik kaynakları üzerindeki nüfuz mücadelesi olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan bu rekabetin ötesinde, özellikle sanat, mimari ve şehir estetiği gibi alanlarda ortak değerlerin üretildiği gözden kaçmamaktadır. Zira bir Mevlevîhane'nin inşasında Ahî loncalarının sağladığı finansal ve teknik katkılar veya Mevlevî estetiğinin Ahî sanatkarların üretimlerine yansması, bu müşterek üretimin somut tezahürleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, XIV. yüzyıl Anadolu'sunun karmaşık sosyal mozaığının anlaşılabilmesi için Mevlevî-Ahî ilişkisinin diyalektik bir çerçevede ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Her iki zümrenin de beylikler siyasetinden bağımsız olmamakla birlikte, birbirini tamamlayıcı ve dönüştürücü bir rol üstlendiği yönündeki argüman desteklenmektedir. Gerçekleştirilen bu analiz, Anadolu'nun İslamlaşma ve yerleşikleşme sürecinde, tarikat-esnaf iş birliğinin şehir kimliğinin inşasına nasıl katkıda bulunduğunun anlaşılmasına mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Nitekim çalışma “derviş” ve “esnaf” kavramlarının, dönemin toplumsal dinamikleri analiz edilirken yalnızca dini ve ekonomik aktörler olarak değil, aynı zamanda kültürün müşterek mimarları olarak da ele alınması gerektiği tezini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîler, Ahîler, Kültürel İnşâ, Ağlar, Sermaye.

14. Yüzyıl Anadolu Kent Mekânında İki 'Habitus' Üreticisi: Esnaf Dayanışması Olarak Ahîlik ve Seçkin Kültürü Olarak Mevlevîlik

Doç. Dr. İsa ABİDOĞLU

Eskişehir Anadolu Üniversitesi

isaabidoglu@anadolu.edu.tr

ÖZET

14. yüzyıl Anadolu'su, siyasi istikrarsızlık ve yoğun göç hareketlerinin kent merkezlerini toplumsal yeniden üretimin ana sahneleri haline getirdiği bir geçiş dönemidir. Bu bildiri, söz konusu dönemin iki baskın kurumsal yapısı olan Ahîlik ve Mevlevîliği, Pierre Bourdieu'nün 'alan' (field), 'habitus' ve 'sermaye' (capital) kavramları aracılığıyla sosyolojik bir analize tabi tutmaktadır. Çalışma, bu iki yapının, kent mekânında sadece bir arada var olan iki grup olmadığını; aksine, farklı toplumsal sınıflar için özelleşmiş 'habitus' üreten ve farklı sermaye türlerini (sosyal, kültürel, sembolik) dolaşıma sokan iki ayrı 'alan' olarak işlev gördüğünü iddia etmektedir. Ahî teşkilatı, öncelikli olarak esnaf ve zanaatkâr sınıflarının (ehl-i hiref) örgütlendiği bir alan olarak analiz edilmektedir. Bu alanın temelini oluşturan Fütüvvetnameler, sadece ahlaki birer metin değil, aynı zamanda üyelerine spesifik bir mesleki 'habitus' (örneğin; cömertlik, ustaya itaat, hiyerarşik disiplin, kalite standardı) aşılayan pratik bir dispozisyon kaynağıdır. Ahîlerin ürettiği ve biriktirdiği birincil sermaye türü 'sosyal sermaye'dir. Bu sermaye, lonca içi dayanışma ağları, ekonomik kaynakların (narh sistemi, hammadde temini) kolektif kontrolü ve kent güvenliğindeki (yiğitbaşılık) rolleri aracılığıyla somutlaşmıştır. Ahîlik, böylece, üyesine ekonomik öngörülebilirlik ve toplumsal güvence sağlayan bir kurumsal ağa erişim sunmuştur. Buna karşın Mevlevîlik, özellikle 14. yüzyılda, idari, askeri ve entelektüel seçkinlerin (Beyler, Çelebiler ve divan kâtipleri) çekim merkezi haline gelen bir alan olarak öne çıkmıştır. Mevlevî dergâhları, rafine estetik pratiklerin (musiki, sema, Farsça şiir) üretildiği ve tüketildiği mekânlar olarak, belirgin bir 'kültürel sermaye' birikimi sağlamıştır. Bu kültürel sermayeye sahip olmak, seçkin sınıfın kendini kentteki 'avam'dan ayırt etmesinin (distinction) bir aracı olmuştur. Aynı zamanda Mevlevîlik, siyasi iktidarlarla (Beylikler) kurduğu yakın ilişki sayesinde, bu kültürel sermayeyi 'sembolik sermaye'ye dönüştürmüştür. Bir Bey'in Mevlevî dergâhına vakıf bağlaması, onun iktidarını meşrulaştıran, prestijini artıran ve ona manevi bir nüfuz alanı açan sembolik bir yatırım olarak işlev görmüştür. Bildiri, bu iki farklı sermaye üretim merkezinin 14. yüzyıl kent hayatındaki etkileşimini (örneğin Konya veya Kırşehir özelinde) analiz edecektir. Bu etkileşim, basit bir rekabet veya uyum ilişkisinden ziyade, kent mekânının farklı katmanlarındaki (ekonomik, siyasi, kültürel) bir iş bölümünü yansıtmaktadır. Sonuç olarak, 14. yüzyıl Anadolu kentinin toplumsal yapısı, bu iki habitus üreticisinin domine ettiği sermaye alanlarının kesişim noktasında şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Habitus, Sosyal Sermaye, Kültürel Sermaye, Ahîlik, Mevlevîlik.

**Beylikler Devrinde Ahî-Mevlevî İlişkilerini Yeniden Değerlendirmek:
Aydın'da Bir Ahî ve Mevlevî Şeyhi Ahî Polad ve Beylikler Devrinde Aydın
Çevresindeki Ahî Zâviyelerine Bir Bakış**

Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

krhaykiran@gmail.com

ÖZET

Bugün akademik çevreler dahil toplumun genelinde Ahîler ile Mevlevîlerin karşıt unsurlar olduğu ve bir çatışma içerisinde bulunduklarına dair yersiz bir kanaatin şekillendiği görülmektedir. Bu algının yersizliğinin önemli kanıtlarından biri de Ahî Polad'ın varlığıdır. Ahî Polad'ın isminden Ahî olduğu anlaşıldığı gibi Mevlevî kaynakları da kendisinden önemli bir Mevlevî büyüğü olarak bahsetmektedir. Bugün, Aydın'ın Karpuzlu ilçesinde bulunan Ahî Polad Zaviyesi, Beylikler devrine tarihlenen erken dönem Ahî zaviyeleri arasında yer almaktadır. Tam kuruluş tarihi bilinmese de XIV. yüzyılda faal durumda olduğu eldeki bilgiler ışığında anlaşılmaktadır. Zaviye hakkında ulaşılan ilk bilgiler 1562 tarihli defterde yer almaktadır. Buradaki bilgilere göre zaviyenin başında Ahî Polad'ın soyundan gelen Şeyh Yusuf bulunmaktaydı. Ayrıca Zaviyenin gelir kalemi olarak 150 dönümlük yıllık 500 akçe geliri olan bir arazi bulunmaktaydı. XIV. yüzyıl Batı Anadolu'sunda bir şahsın hem Ahîlik ile hem de Mevlevîlik ile irtibatlandırılması Ahîlerin ve Mevlevîlerin bazı çevrelerce anlatıldığı gibi bir çatışma içinde olmadıkları gibi her iki yapının aynı insan kitlesini kuşatan bir iç içe geçmişliği olduğunun açık delili durumundadır.

Bu çalışmada XIV yüzyıl üzerinde özellikle de Batı Anadolu kıyılarında Aydınogulları ve Menteşe oğulları muhitlerinde Ahî zaviyelerinin varlığı ve faaliyetleri ile birlikte Beyliklerin fethinden sonra bölgenin Ahîler ve Mevlevîlerin birlikteliği ile sosyal ve kültürel hayatı şekillendirmesinin hikayesi başta Menâkıb'û-l Arîfîn, İbn Battûta Seyahatnamesi, Enverî Ahmedî, Şeyhoğlu Mustafa, Aşıkpaşazade ve Yazıcızade gibi klasik dönem kronikleri başta olmak üzere kaynakların verdiği bilgiler ışığında işlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahîlik, Mevlevîlik, Aydınogulları, Menteşeoğulları, Ahî Polad.

Ahiliğin İzini Seyahatnamelerde Sürmek: İktisadi Yansımalar ve Sürdürülebilirlik Perspektifi

Doç. Dr. Şefik MEMİŞ

İstanbul Ticaret Üniversitesi

smemis@ticaret.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep GÜNAY

Balıkesir Üniversitesi

zeynep.gunay@balikesir.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma ahiliğin tarihsel ve kültürel bağlamını seyahatnameler aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Ahilik, sosyal ve ekonomik yaşamın temel taşlarından biri olmuş, esnaf ve zanaatkârlar arasında dayanışma ve iş birliğini teşvik etmiştir. Seyahatnameler, bu dönemin iktisadi yapısını ve ahiliğin toplum üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir kaynak sunmaktadır.

Bu bildiride, ahiliğin iktisadi yansımaları ele alınarak, seyahatnamelerdeki gözlemler ışığında ahiliğin işleyişi ve toplumsal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Ahilik, sadece ekonomik bir sistem değil, aynı zamanda etik ve sosyal değerleri de barındıran bir yaşam biçimidir. Seyahatnamelerde yer alan betimlemeler, ahiliğin toplumsal dayanışma, adalet ve paylaşım gibi unsurlarını gözler önüne sermektedir.

Çalışma, ahiliğin günümüzdeki sürdürülebilirlik perspektifine katkılarını da tartışarak, tarihi bir miras olarak ahiliğin modern toplumlara nasıl ilham verebileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ahiliğin iktisadi ve sosyal yapısı, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilişkilendirilerek, günümüzün ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Sürdürülebilirlik, İktisadi Yansımalar, Seyahatnameler.

Germiyanogulları Beyliğı ve Türk Dili

Prof. Dr. Ali AKAR
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
akar@mu.edu.tr

ÖZET

XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da yaşanan siyasî dönüşüm ve kültürel yeniden yapılanma süreci içerisinde Germiyanogulları Beyliğı'nin Türk dilinin yazı dili olarak gelişmesine yaptığı çok yönlü katkıları olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin çözülmesinden sonra ortaya çıkan beylikler, bir taraftan siyasî parçalanma anlamına gelse de diğer taraftan Türkçenin belirli merkezlerde güçlenmesine imkân sağlayan yeni bir kültürel zemin oluşturmıştır. Bu zeminde, özellikle Germiyan sahası, Türkçenin edebî ve bilimsel alanlarda kullanımını bilinçli bir tercih hâline getiren, dil politikası niteliği taşıyan uygulamalarıyla öne çıkan bir kültür merkezi olmuştur.

I. Yakub Bey devrinde başlayan kültürel hareketlilik, Mehmet Bey döneminde genişlemiş; Süleyman Şah zamanında ise saray çevresi, şair ve yazarların desteklendiği kurumsal bir kültür merkezine dönüşmüştür. Bu dönemde Türkçe, Arapça ve Farsça karşısında yalnızca halkın konuştuğu bir dil değil, siyasî, ahlâkî, tasavvufî ve edebî konuları ifade edebilen bir yazı dili hâline getirilmiştir. Germiyanogulları sarayının Türkçeyi teşvik eden bu tavrı, bölgede yetişen birçok önemli ismin telif ve tercüme faaliyetlerini doğrudan etkilemiş; ortaya konan eserler Türk dilinin Anadolu'da yazılı bir kültür dili hâline gelmesine zemin hazırlamıştır.

Hoca Mesud'un Süheyl ü Nevbahar'ı, Ahmedî'nin İskendernâmesi, Şeyhoğlu Mustafa'nın Hurşidnâmesi ve siyasetnâmeleri, Ahmed-i Dâî'nin tasavvufî ve didaktik eserleri ile Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'i, Germiyan sahasının Türkçe yazı geleneğini kuran temel yapı taşları arasında yer almaktadır. Bu eserler yalnızca edebî açıdan değil, Türkçeyi bilim ve bilgi dili hâline getiren yönleriyle de önemlidir. Mesnevî geleneğinin Türkçe üzerinden gelişmesi, siyasetnâme türünün Türkçeye çevrilerek yeni bir düşünce dili oluşturmaya ve tasavvuf literatürünün Türkçe aracılığıyla yaygınlaşması, Germiyanogulları döneminin dil tarihindeki etkilerini daha da belirgin kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Germiyanogulları, Türk dili, Anadolu beylikleri, yazı dili, Türk edebiyatı.

14.yy Germiyan Şuarası Üzerine Değerlendirmeler (Meslek Meşrep Tarikat)

Dr. Öğr. Üyesi Kadir GÜLER

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Emekli)

kadarguler23@gmail.com

ÖZET

Germiyân beyliğinin merkezi olan Kütahya, Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinde İç Ege'nin en önemli sanat ve kültür merkezi olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Kütahya yetiştirdiği yüzaltmış civarında şâir ve sanatçıyla Osmanlı ve Germiyan coğrafyasının iki yüz elli yedi şehri içinde altıncı edebî muhit olarak dikkati çekmektedir.

Osmanlı şiiri ve edebiyatı 14. Yüzyılda Germiyan coğrafyasında ve Germiyan sarayında şekillenmiş ve Klasik divan şiirinin temelleri Kütahya'da atılmıştır. Divan şiirinin ilk dönem şairleri olan Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Ahmed-i Dâî ve Şeyhî Kütahya Germiyan medreselerinde ders almış, Germiyan beyleri ve devlet adamları tarafından korunmuş, özellikle İran/Acem coğrafyasında eğitim almaları sağlanmış ve Kütahya'ya döndüklerinde verdikleri eserlerle Klasik divan şiirinin kuruluşuna öncülük etmişlerdir. Kütahya'da edebî bir muhitin oluşmasında bu ilk dönem şairleri nazma ve nesre önemli katkılar sağlamışlardır.

Bu bildiride Germiyan tarihiyle ve Germiyanda yetişen Divan şiirinin kurucu şairleri olarak kabul edilen Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Ahmed-i Dâî ve Şeyhî ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılacak, bu şairlerin meslek, meşrep ve inançları mukayese edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Germiyan, 14.yy, Divan şiiri, edebî muhit, inançlar.

Anadolu'nun Sessiz Mimarı: Şeyhoğlu Mustafa ve Klasik Türk Edebiyatının Kuruluşuna Etkisi

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

aysenur.sir@dpu.edu.tr

ÖZET

Şeyhoğlu Mustafa, klasik Türk edebiyatının kuruluş dönemindeki en önemli ancak zaman zaman göz ardı edilen isimlerinden biridir. XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Ahmedî, Ahmed-i Dâî, Şeyhî gibi Germiyanogulları edebî muhitinde yetişmiş, bürokrat ve edip kimliğiyle tanınmıştır. Sonraları Osmanlı sarayına intisap etmiş ve kendisinden sonra gelen yazar ve şairleri etkilemiştir. Eski Anadolu Türkçesinin teşekkül evresinde eserler vermiştir. Farsça ve Arapçanın hâkimiyet kurduğu bir kültür ortamında telif ve tercüme eserleri aracılığıyla Türkçenin edebî bir dil olarak yetkinliğini kanıtlamıştır. Müellif, sadece aşk mesnevisi Hurşîdnâme ile manzum geleneği değil, aynı zamanda Kenzü'l-Küberâ, Kâbüsnâme Tercümesi ve Marzubânnâme Tercümesi gibi didaktik ve anlatı nesirleriyle de yüksek nesir geleneğinin temellerini atmıştır. Klasik Türk edebiyatının taklitten öte özgün bir sanat dalı olarak gelişmesine imkân tanıyan “sessiz mimarı” olmuştur.

Bu çalışma, Şeyhoğlu Mustafa'yı, biyografik verilerin ötesine geçerek Germiyan sahasına kazandırdığı eserlerden hareketle klasik Türk edebiyatı geleneğine yaptığı temel katkıları incelemekte; Anadolu'da edebî dilin ve mesnevi geleneğinin nasıl kökleştiğini analiz etmektedir. Amaç, Germiyanogulları ve Osmanlı edebî muhitlerinde eser veren Şeyhoğlu Mustafa'nın, Eski Anadolu Türkçesinin bir imparatorluk diline dönüşüm sürecindeki kurucu rolünü ve klasik Türk edebiyatının estetik normlarının teşekkülüne olan katkısını ortaya koymaktır. Çalışmanın kapsamını, müellifin biyografisine dair tashih edilen bilgiler ışığında; Hurşîdnâme, Kenzü'l-Küberâ, Marzubânnâme ve Kâbüsnâme tercümeleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şeyhoğlu Mustafa, Eski Anadolu Türkçesi, Klasik Türk Edebiyatı, siyasetnâme, mesnevi.

Medeniyet İnşâsı Açısından 14. Yüzyılda Farsça'dan Çevrilen Tasavvufî Eserlerin İncelenmesi

Dr. Öğr. Gör. Sevâl GÜNBAL BOZKURT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

seval.gunbal@medeniyet.edu.tr

ÖZET

Moğol tehlikesinin ortaya çıkmasıyla Anadolu'ya ciddi bir göç dalgası başlamıştır. Bu göç hareketleri zamanla Anadolu'da yeni bir toplum yapısının oluşmasına zemin hazırlamıştır. 13. ve 14. Yüzyıllarda çoğunlukla İran, Horasan ve Mâverâünnehir üzerinden Anadolu'ya kültür aktarımının gerçekleştirilip Anadolu'daki mevcut kültürel birikimle kaynaştırılması, burada yeni bir toplumun inşâ sürecini başlatmış oldu. Bu yeni toplumun kendi kimliğini ve medeniyetini oluşturabilmesi için gerekli olan bu kültürel alışveriş, hem kimlik ve medeniyetin beslenip gelişmesinde hem de toplumsal hayatın yeniden düzenlenmesi noktasında etkili olmuştur. Bu bağlamda 14. Yüzyılda bu ihtiyaca binaen muhtelif alanlarda gerçekleştirilen çeviri faaliyetlerinin, söz konusu alan edebiyat ve tasavvufa yönelik olunca ekseriyetle Farsçadan yapıldığı dikkat çekmektedir. Aynı şekilde Anadolu Beylikleri Dönemi de çeviri bakımından oldukça önemli bir dönemdir. Anadolu Beylikleri Döneminde özellikle Aydınoğulları ve Germiyanogulları Beylikleri çeviri faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu çalışmada söz konusu bilgiler ışığında 14. Yüzyılda Farsçadan Eski Anadolu Türkçesine çevrilen tasavvuf ve ahlâk kitapları üzerine bir inceleme yapılacak olup, söz konusu eserlerin Anadolu coğrafyasına katkılarının ne şekilde olduğu hakkında bir değerlendirmeye yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: 14. Yüzyıl, Anadolu Beylikleri Dönemi, Farsça, Çeviri, Tasavvuf.

Beylikler Dönemi İlim Geleneğini İki Memlûk Medresesi Üzerinden Değerlendirmek: Şeyhûniyye ve Süyurğatmışiyye’de Anadolu Hocalar ve Talebeler

Prof. Dr. Mehmet KALAYCI

Ankara Üniversitesi
mehkala@gmail.com

ÖZET

Memlûk Kahire’si 8./14. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Anadolu öğrencilerin ilim tahsili için yöneldikleri bir merkez olmaya başlamış, ilgili yüzyılın ikinci yarısında ise bu noktada en önemli merkeze dönüşmüştür. el-Melikü’n-Nasır Muhammed b. Kalavun sonrası Bahrî Memlûklerin yaşadığı siyasi istikrarsızlık sürecinde biri Şeyhû diğeri de Sırğatmış olmak üzere iki emir tarafından yakın tarihlerde Kahire’de inşa edilen iki medrese bu yönelimde etkili olmuştur. Bunlardan ilki Emir Şeyhû’nun 756 yılında inşa ettirdiği, şeyhlik ve müderrislik makamına Ekmeluddîn el-Bâbertî’yi getirdiği, kendisine nispetle de Emir Şeyhû Hankah’ı ya da Şeyhûniyye olarak bilinen hankahtır. Diğeri ise Emir Süyurğatmış’ın 757 yılında inşa ettirdiği, müderrislik makamına Kivâmuuddîn el-İtkânî’yi getirdiği, kendisine nispetle de Süyurğatmışiyye olarak bilinen medresedir. Zengin vakıflarla desteklen her iki eğitim kurumu, hem Hanefiliğin Memlûk bölgesindeki temsilinin artmasında etkili olmuş hem de Kahire’yi Anadolu’dan gelen öğrenciler için önemli bir cazibe merkezine dönüştürmüştür. Bu iki eğitim kurumunda tahsil gören Anadolu kökenli isimlerden bazıları Anadolu’ya dönüp farklı beylikler bünyesinde görev alırken, bazıları da Memlûk coğrafyasında kalıp burada kadılık, kadılık, kadı naipliği, müderrislik gibi görevler icra etmişlerdir. Tebliğde bu iki eğitim kurumunun genel olarak Anadolu’da ilmî hayatın özel olarak ise Hanefi geleneğinin gelişimine etkisi ele alınacaktır. Bu çerçevede yazma eserlere yansıyan metin dışı notlardan hareketle bu iki medresede bulunduğu tespit edilebilen isimlere ve ilişki ağlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ulema, Medrese, Süyurğatmışiyye, Şeyhuniyye, İtkani, Baberti.

Anadolu Mevlevi Dergahlarında 14.yüzyılda Topluma Hizmet: Tababet ve Hikmet

Prof. Dr. Selim Kaya

Afyon Kocatepe Üniversitesi

skaya@aku.edu.tr

Mikail BOZAN (Lisansüstü Öğrenci)

Afyon Kocatepe Üniversitesi

bznmikail@gmail.com

ÖZET

Hastalıklar, maddi ve manevi olarak tasnif edildiği gibi bulaşıcı olan ve olmayan olarak da tasnif edilmiştir. Anadolu’da 14. yüzyılda ortaya çıkan bazı salgın hastalıklar toplumda korku, panik ve endişeye sebep olmuştur. Kırım ve İstanbul üzerinden Anadolu’ya yayılan “kara ölüm”, sadece demografik sorun değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik krize de yol açmıştır. Mevlânâ, veba, verem cüzzam, uyuz ve sıtma gibi bulaşıcı hastalıklar başta olmak üzere bütün hastalıkların bir sebebe binaen ortaya çıktığını belirtmiştir. Hastalıklardan şifa bulmak için istiğfar, sabır, perhiz, doğru beslenme, temizlik, koruyucu hekimlik, karantina, ilaç kullanımı, istirahat, hamam ve kaplıca gibi tedavi metotlarına müracaat edilmesini tavsiye etmiştir. Devâsı olmayan hastalığı kaza ve kaderin tecellisi olarak gören Mevlânâ’nın, hastalıkların tedavisi için uyguladığı yöntemler, Mevlevilerin salgınlar başta olmak üzere hastalıklara karşı nasıl bir yol izlemesi gerektiğine ışık tutmuştur. Bu çalışma ile Mevlevilerin özellikle salgın hastalıklar karşısında söylem, inanç, âdet, tutum ve tavırlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 14.yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan hastalıkların tedavisi sürecinde Mevlevilerin halka verdiği destek ve katkının nasıl ve ne şekilde olduğunun ve hangi tedavi usullerinin uygulandığının hem folklorik hem de bilimsel açıdan ortaya konulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevleviler, Anadolu, Hastalık, Salgın, Mevlânâ.

Şed Kuşanma Töreninde Güç ve Erdemin Göstergeleri: 14. Yüzyıl Anadolu'suna Halkbilimsel ve Göstergebilimsel Bir Bakış

Dr. Zehra IŞIK

zehraisikk@gmail.com

Ankara/Türkiye

ÖZET

14. yüzyıl Anadolu'su, siyasal kargaşaya rağmen güçlü bir toplumsal dayanışma ve ahlâkî düzen anlayışının güçlenerek şekillendiği bir dönemdir. Anadolu Beylikleri arasında dağılmış bir siyasi yapının olmasına rağmen toplumsal dayanışma ve ahlâkî düzenin Ahîlik kurumu aracılığıyla korunduğu ve mevcut yapının iyileştirildiği bilinmektedir. Ahîlik teşkilatı, yalnızca ekonomik üretimi düzenleyen bir esnaf örgütü değil; aynı zamanda bireyin meslekî olgunluk, toplumsal sorumluluk ve ahlâkî kemale erişimini hedefleyen bir medeniyet projesi olarak karşımıza çıkar. Ahîlik üretim ahlâkını, kardeşliği, yardımlaşmayı ve insan merkezli bir dünya görüşünü temel alan toplumsal değer sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın bireyde somutlaştığı en önemli ritüellerden biri şed kuşanma törenidir. Ahîliğin temel ritüellerinden biri olan şed kuşanma töreni, bireyin çıraklıktan ustalığa ve bireysellikten toplumsal bilince geçişini simgeler.

Bu çalışma, Ahîlik ritüellerinden biri olan şed kuşanma törenini hem halkbilimsel hem de göstergebilimsel bir perspektifle çözümlemeyi amaçlamaktadır. Halkbilimsel bakış açısıyla şed kuşanma, çıraklıktan ustalığa geçişi simgeleyen bir geçiş ritüeli olarak ele alınmıştır. Ritüelin yapısında yer alan dualar, nasihatler ve semboller, sözlü kültürün ahlâkî kodlarını yansıtır. Göstergebilimsel açıdan ise ele alınan ritüelde şed kuşağı, el tutma ve ustanın öğüdü gibi semboller gösterge olarak çözümlenmiştir. Çalışmada bu göstergelerin “erdem”, “güç” ve “sorumluluk” kavramlarını nasıl temsil ettiği tartışılmıştır.

Şed kuşanma töreni, 14. yüzyılda Anadolu toplumunda bireyin yalnızca meslekî değil, aynı zamanda manevi olgunlaşma sürecinin de sembolik bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Törenin anlam katmanları, dönemin toplumsal yapısında ahlâkın, emeğin ve dayanışmanın göstergeleri olarak yeniden okunabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahîlik, Ritüel, Göstergebilim, Halkbilim, Şed kuşanma.

Beylik Sarayları ve Muhitlerinde Zevk ve Sanatın Kitap Ciltlerindeki İzleri

Doç. Dr. Fatma Şeyma BOYDAK

Selçuk Üniversitesi
seyma.boydak@selcuk.edu.tr

Nazife DENİZ (Yüksek Lisans Öğrencisi)

Selçuk Üniversitesi
nazzifee001@gmail.com

ÖZET

Cilt sanatı; yazılan metni bir arada tutmak, onu muhafaza etmek ve metnin okunmasını kolaylaştırmak amacıyla icra edilen bir sanat koludur. Türk cilt sanatı tarihi içerisinde Beylikler devri, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemleri arasında üslup, teknik ve bezeme anlayışı bakımından köprü vazifesi görmektedir. Anadolu Beylikleri içerisinde çalışmamıza konu olarak belirlediğimiz bölge Kütahya'dır. 14. yüzyılın başlarında Kütahya ve çevresinde siyasi ve kültürel açıdan öne çıkan beylik, Germiyanogulları Beyliği'dir. Bu bölgedeki beylik sarayları ve muhitlerinin kitap sanatları bağlamındaki somut kültürel mirası, günümüzde Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde görülmektedir. Kütüphanedeki 29/9, 316, 425, 426, 1102, 1169, 1175, 1189, 1575, 1692, 1783, 2490 ve 2562 envanter numaralı, Beylikler devrine ait toplam 13 eserin cildi çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Ketebe kayıtlarına göre yedi eser 14. yüzyıl tarihlidir. Ketebe kaydı bulunmayan eserler de ciltlerinin teknik ve tezyîni özellikleri nedeniyle 14. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Cilt şemselerinin ekseriyetle kapak oranına nispetle iri formda tasarlandığı görülmektedir. Şemseler; rûmîli, dilimli dairevî ve dilimli mekik formundadır. Salbekler de kısmen iri boyuttadır. Kenar bezemelerinde Selçuklu üslûbu devam ettirilmiştir. Genellikle ters-düz tepelikli, rûmîli, sarmal ve zencirek kenar bezemelerine yer verilmiştir. İki örnekte mücellid mührü, bir örnekte ise dua mührü tespit edilmiştir. Bazı ciltler ise eserlere daha sonra takıldıkları için ketebe kayıtları ile tezyîni özellikleri uyum göstermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Cilt Sanatı, Germiyanogulları Beyliği Vahid Paşa YEK, Şemse, Mühür.

Devletten Beyliğe Geri Dönüş: Bey ve Eren İlişkisi

Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
ahmettasgin65@gmail.com

Hakkı TAŞĞIN
tasginhakk@gmail.com
Ankara/Türkiye

ÖZET

Bildiri, beylikler dönemi bey ve eren ilişkisini ele almaktadır. Selçuklu Devleti yıkılmış ve ardından beylikler ortaya çıkmıştır. Bu süreç, Moğolların Selçuklu Devletini yönetmesinden itibaren beyler, beyliklerini ilan etmiş ve bölgelerini de yönetmeye başlamıştır. Bu değişimle birlikte devletten beylik yönetimine dönmüştür. Devletten beyliğe geri dönüş “tavaif-i muluk” olarak adlandırılmaktadır. Selçuklu Devleti’nin beylikten devlete dönüşümü, bu topraklarda gerçekleşmediğinden bu konudaki bilgi ve hafızanın inşasında Anadolu’ya işaret edilmemiştir. Bundan dolayı beylik ve devlet sıralaması tersinden işleyerek devletten beyliğe dönüş anlamıyla takdim edilmektedir. Bu durum Anadolu’da beylikler dönemi, belirsiz, zayıf ve etkisiz olduğu vehmine yol açmıştır. Çünkü beylikler, Selçuklu ve Osmanlı devletleri arasında kaldıklarından belirsizlik, başarısızlık ve zayıflık hissi vermektedir. Bildirinin sorusu ve sorun olarak işaret ettiği nokta şudur: acaba bu geçiş döneminde Türkistan, Horasan, Azerbaycan, Rum ve Rumeli hattını güncel tutan erenlerin görüntüsü nasıldır? Devletlerden birinin yıkılışı ve diğerinin kuruluşu arasında geçen zaman diliminde yaşayan erenlerin statü ve rolleri nasıl şekillenmiştir? Abdal Musa Sultan, Kaygusuz Abdal Sultan, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba Sultan, Koyun Baba, Piri Baba, Şücaeddin Veli menakıbnamelerinde bey ve eren ilişkisini ele alan bölümler, bu döneme ilişkin bazı ipuçları vermektedir. Menakıbnameler, erenlerin etkisini kaybettiği ve beylerin ön plana çıktığını bariz bir şekilde vurgulamaktadır. Böylece beyliği oluşturan unsurların kamusal alanda güçlendiği erenlerin ise statülerinde yapılan değişikliklerle rollerinde daralma meydana geldiği ve kamusal alanda daha da etkileri zayıflayıp azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Osmanlı, Beylik, Bey, Eren.

Kaygusuz Abdâl ve Devlet

Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

basri.karadeniz@dpu.edu.tr

ÖZET

Abdâllar kendilerini manevi âlemin sultanı diğer bir ifade ile zamanın kutb'ül-aktabı olarak görürler. Bu durumda yarı meczup meşrepleri gereği onlar zahir ile batını karıştırırlar ve kendilerini zamanın zahir hükümdarından üstün görürler. Bu durum Fatih Otman Baba ilişkilerinde somut olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte bütün abdâl şeyhlerine mahsus bu anlayış Kaygusuz Abdâl ve derviş arkadaşları için geçerli değildir. Zira bu abdâl şeyhi Hicaz amaçlı olarak gittiği Memluklu ülkesinde devlet ile son derece uyumlu davranış sergiler. Hatta bu konuda hassas bir devlette farklı giyim tarzları, yarı çıplak kılık kıyafetleri ile üzerlerine çektikleri olumsuz tavırları ilm-i siyaset ile ortadan kaldırır. Memluklu sarayında kabul edilir ve burada kendisine yapılan imtihanları geçer, arif bir kişi olduğu anlaşılır. Ayrıca 1517 yılında Yavuz Selim'in Mısır'ı zaptı sonrası Kaygusuz Abdâl dergâhına gelmesi, hem bu dervişlere Osmanlılar nezdinde meşruiyet temin eder, hem de onların Anadolu'da kendilerine benzer anlayışa sahip çevrelerden farklı olduklarını teyit eder.

Anahtar Kelimeler: Kaygusuz Abdâl, Osmanlılar, Memlükler, Kahire, Hicaz.

Velayetnameleri Bağlamında Hacı Bektaş el-Horasani ve Otman Baba'nın İnanç Portresi: Kalenderîlik/ Haydarîlik Tartışması Üzerine Bir Analiz

Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

tuncaybulbul@gmail.com

ÖZET

Küçük Asya'nın Türkleşip İslamlaşmasında katkıları yadsınamayacak gruplardan birisi de Horasan erenleri olarak nitelenen ve çoğunlukla Hoca Ahmet Yesevi okulundan feyizlenerek bu coğrafyaya gelen baba, derviş ve abdallardır. Özellikle 13. Yüzyılda bir sel şeklinde Anadolu'ya akan bu zümre, kurdukları tekke ve zaviyelerle gerek konar göçer Türkmen kitleler ve gerekse Bizans'ın yönetim zafiyetlerinden bezmiş yerli halk tarafından büyük bir saygıyla karşılanmıştır. İşte bu zümreler içerisinde 13. Yüzyılda Anadolu'ya yönelen erenlerden birisi de kuşkusuz Hacı Bektaş el-Horasani'dir. Onun gayret ve organizasyonu ile yeni vatanın Türkleşip İslamlaşmasında kısa sürede büyük mesafeler katedilmiştir.

Kendisi bir Hacı Bektaş el-Horasani takipçisi olmamakla birlikte günümüzde müntesip ya da bağlılarının kendilerini bu merkezde gördüğü ve Orta Asya'dan Anadolu'ya, oradan da Balkanlara geçerek ömrünün sonuna kadar bu bölgede irşat faaliyetlerine devam eden bir diğer önemli eren ise Otman Baba'dır.

Mevcut tasavvuf tarihi literatüründe Hacı Bektaş Veli ve Otman Baba genellikle saç-sakal kazıtma (çehar darb), gezginlik ve cezbeli halleri gibi şekilsel tavırlar üzerinden "Kalenderî" veya "Haydarî" zümreleri içerisinde tasnif edilmektedir. Bu yaklaşım, söz konusu erenleri ve dolayısıyla takipçi ya da müntesiplerini "marjinal", "toplum dışı", "kuralsız" (ibahî) ve "dilenci" derviş tipolojileriyle özdeşleştirme eğilimindedir. Bu çalışma, dışarıdan ve son derece yüzeysel olarak yapılan bu şekilsel okumaların, erenlerin kendi manevi dünyasını yansıtan birincil kaynaklar olan velayetnamelerin içeriğiyle ne derece örtüştüğünü sorgulamayı amaçlamaktadır.

Bildiride, literatürde yer alan ve her iki ereni kategorik olarak Kalenderi ya da Haydari ilan eden düşünceler, yine her iki erenin velayetnamesi bağlamında analiz edilerek onlara yapıştırılan bu etiketlerin tarihsel ve doktrinel tutarlılığı tartışılacaktır.

Hacı Bektaş Veli'nin "Dört Kapı Kırk Makam" ile kurduğu sistematik ahlak doktrini ve yerleşik "yurt tutma" misyonu, klasik Kalenderîliğin "avarelik" prensibiyle çelişmektedir. Benzer şekilde, literatürde radikal bir Kalenderî olarak sunulan Otman Baba'nın, velayetnamesinde müntesiplerine getirdiği kesin "dilencilik yasağı" ve "Mümin Derviş" erkanından ayrı bir yol kurma iddiası, onun "sosyal asalaklığı" savunan Kalenderî tipolojisine sığmadığını kanıtlamaktadır.

Ayrıca çalışma, bu erenlerin cezbe ve melâmet tavırlarının, bir "başbozukluk" değil, kökleri Ahmed Yesevi'ye dayanan ve Anadolu'nun İslamlaşmasında kurucu rol oynayan, aynı zamanda bir "irşat" ruhuyla köyden köye, şehirden şehre göçen "Rûm Abdalları" (Abdalân-ı Rûm) zümresinin özgün bir meşrebi olarak okumayı önerecektir. Sonuç olarak Hacı Bektaş ve Otman Baba şekilsel benzerlikler üzerinden ve primitif bir analogi kurmak suretiyle Kalenderîliğe indirgenemeyecek, kendilerine has erkanları ve "Kutbiyet" iddialarıyla "Ehl-i Velâyet" otoritesini temsil eden kurucu şahsiyetler olarak ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Otman Baba, Velayetname, Kalenderîlik, Haydarîlik, Rûm Abdalları.

Anadolu'da Tasavvufî Kùltürün Bireylerin Meslek Hayatına Aktarımı Bağlamında Ahî Zâviyeleri

Dr. Seyhan DOBRA
seyhandbra@hotmail.com
Kocaeli/Türkiye

ÖZET

Ahîlik, Ortaçağ Anadolu'sunun sosyo-kùltürel dokusuna yön vermiş kurumlardan biridir. Fütüvvet anlayışı temelinde varlık gösteren Ahîliğin beslendiği kaynakların başında tasavvufî kùltür ve ahlakî gelenekler yer almaktadır. Bireyler için meslekî yetkinliği önceleyen, yaygın eğitim kurumu olarak Ahîliğin faaliyet alanı, sadece mesleki saha ile sınırlı olmayıp dinî, ahlakî, toplumsal, kùltürel ve siyasî fonksiyonları da bünyesinde barındırmıştır. Ahîler, Anadolu'da ekseriyetle sahip oldukları meslekî vasıflar ve misafirperverlikleriyle tanınmıştır. Toplumsal mutabakatın oluşması ve ekonomik nizâmın kurulmasında önemli roller üstlenen Ahîler, emekle-sermaye, tüketiciyle-üretici, yoksulla-varlıklı, halkla-devlet arasında bir nevî köprü görevi üstlenmişlerdir. Bu noktada da Ahî zâviyeleri mezkûr sürece katkı sağlayan faaliyetlerin icra edildiği kurumlar olarak ön plana çıkmıştır. Hem kırsalda hem de şehirlerde aktif olan bu müesseseler, bir yönüyle de insanların, dünyevî hayatın çeşitli meşakkat ve sıkıntılarından sıyrılıp ruh dünyalarını dinlendirdikleri mekânlar olmuştur. Bu zâviyeler, birer kùltür ocağı olmasının yanı sıra medreselerin olmadığı kırsal bölgelerde oluşan boşluğu ikmâl etme noktasında önemli görevleri deruhte etmiştir. Ahî zâviyelerinde sürdürölen eğitim faaliyetleri, medreselerden farklı olarak meslek gelişimini de içine alan bir açıdan ilim taliplilerine sunulmuştur. Bu bildiride, fütüvvetnâmeler ve seyahatnâmelerden hareketle 14. yüzyıl Anadolu'sunda Ahî zâviyelerinde yürütölen ilmî süreç, tasavvufî değerlerin meslek hayatına aktarımı bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Tasavvufî Kùltür, Ahîlik, Ahî Zâviyeleri, Manevî ve Meslekî Eğitim.

XIV. yüzyılda Afyonkarahisar Örneğinde Ahi ve Çelebilerin Toplum Düzenine Etkileri

Uzman Dilek Dilara YANAR
dilekdilarayanar03@gmail.com
Afyon/Türkiye

ÖZET

14. yüzyılda Anadolu'da siyasi parçalanma ve ekonomik belirsizliklerin yoğunlaştığı bir dönemde Ahi dergahları, toplumsal düzenin yeniden inşasında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Dergahlar, fütüvvet ilkelerine dayanan mesleki eğitim, ahlak öğretisi, sosyal yardımlaşma ve misafirperverlik işlevlerini aynı çatı altında toplayarak kent yaşamının istikrarına katkı sağlamıştır. Bu kurumların başındaki çelebiler ise hem manevi otoriteyi temsil eden hem de mesleki hiyerarşiyi düzenleyen liderler olarak yerel toplumda arabuluculuk, denetim ve rehberlik görevleri üstlenmiştir. Vakfiyeler, seyahatnameler ve arkeolojik bulgular, dergahların esnaf teşkilatları, ticaret düzenlemeleri ve sosyal dayanışma ağlarıyla iç içe geçmiş çok yönlü yapısını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Ahi dergahları ve çelebi önderliği, 14. yüzyıl Anadolu toplum düzeninin kurumsal ve kültürel temellerini şekillendiren özgün bir sosyal model sunmaktadır.

Biz bu çalışmada dönemin önde gelen seyyahlarından istifade ile Afyonkarahisar merkez ve çevresindeki Ahi dergahları ile Mevlevilerin toplum ili ilişkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Çelebiler, Toplum, Sosyal Yapı, Afyonkarahisar.

14. Yüzyıl Seyahatnâmeleri ve Menâkıbnâmelerinde Kadın Mevlevîler

Cennet KIZILKAYA (Doktora Öğrencisi)

Afyon Kocatepe Üniversitesi

kizilkayacennet03@gmail.com

ÖZET

Tarikatlar, toplumda cinsiyet ayrımı gözetmeksizin dürüst, ahlâklı ve güvenilir bireyler yetiştirmeyi amaçlayarak, bireylere kadın erkek ayrımı gözetmeksizin insan olarak değer vermiştir. Tarikatlar ve tasavvufi geleneklerinin bazıları kadına özel bir önem atfetmiştir. Bu kurumlarda kadının cinsiyetinden ziyade şahsiyeti ve kimliği ön plana çıkarılmıştır. Tarikatları anlatan eski kaynaklarda, çok fazla olmasa da kadınların haremlik selamlık esası üzerine tekke ve dergâhlarda zikirle iştirak ettiği, tarikat içinde önemli görevler üstlendikleri ve hatta rehberlik ettiklerine yer verilmektedir. Özellikle Mevlevîlik, kadınların hem gündelik hayatta hem de tarikat yapısı içerisinde aktif roller üstlenebildiği nadir tasavvuf geleneklerinden birisidir.

14. yüzyılda Mevlevîlik, toplumsal ve kültürel anlamda Anadolu'daki çoğu şehirleri etkileyen önemli bir tasavvufi ekoldür. Mevlevîliğin kurucusu Mevlana, eserlerinde kadını toplumun önemli ve değerli bir unsuru olarak görerek kadınların tarikata girmelerini ve her alanda aktif olmalarını desteklemektedir. Keza Mevlevîlikte erkek Mevlevîlerin yanı sıra etkin ve faal olarak yer alan kadın mutasavvıflar da bulunmaktadır. Ancak tarihsel kaynaklarda kadın Mevlevîlerin görünürlüğü çoğu zaman ikinci planda kalmaktadır.

Bu çalışmada 14. yüzyıla ait İbn Battuta'nın Rihletü İbn Battûta adlı esiri ile Ahmed Eflaki'nin Menâkıbü'l-ârifin adlı kitabına göre Mevlevîlikte kadınların dergâhlardaki konumları ve görevleri ile toplumsal ve manevî etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Her iki eser de Mevlevîlik hakkında değerli bilgiler sunmasının yanı sıra kadın Mevlevîlerden bahsetmektedir. İbn Battuta, Anadolu'ya yaptığı seyahatlerde kadınların tekke ve dergâhlardaki varlığını gözlemlerken; Eflaki ise menkıbeleri aracılığıyla kadın Mevlevîlerin manevî otoritelerini, tarikat içindeki rollerini anlatır. Çalışmada her iki eserdeki tespitlere, farklılıklara yer verilecek ve kıyaslamalar çerçevesinde Kadın Mevlevîlerini rolü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Mevlevîler, Seyahatname, Menakıbname, İbn Battuta, Ahmed Eflaki.

14. Yüzyıl Anadolu'sunda Beyler Çelebiler ve Ahiler Çerçevesinde “Delilik” Algısının Kesişimi ve Bu Bağlamda Tedavi Usulleri

Ebrar ÇELEBİ (Doktora Öğrencisi)

Afyon Kocatepe Üniversitesi

celebiebrar326@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, 14. Yüzyıl Anadolu'sunda delilik olgusunun toplumsal, dini ve kültürel boyutlarını; özellikle beyler, çelebiler ve ahi teşkilatı çerçevesinde ele almaktadır. Dönemde “delilik” hem tıbbi hem de tasavvufi bir konu olarak değerlendirilmiş, bunun yanında; meczupluk, cezbe ve vecd hallerinin dışı vurumu olarak kabul edilmiş bunlar kimi zaman ilahi bir hal çerçevesinde incelenirken kimi zaman ise toplumsal düzeni bozan bir unsur olarak algılanmıştır. Çelebiler ve derviş liderleri, deliliği yani “meczip” ya da “hak ışığı” olarak görülen kişileri çoğunlukla manevi bir mertebede olarak yorumlamışlardır. Bu kişileri tekke ortamında zikir, musiki ve halvet gibi yöntemlerle “ıslah” etmeye çalışmışlardır. Ahiler ise şehir içi düzeni koruma görevleri gereği, tehlike arz eden vakalarda müdahale ederek bu meczupları şeyhlere veya darüşşifalara yönlendirilmişlerdir. Beylik otoritesi ise delilik vakalarını sosyal istikrar açısından değerlendirmiş, gerek gördüğünde tıbbi tedavi ve kurumsal kontrol mekanizmalarını işletmiştir. Bu çerçevede delilik, çok katmanlı bir toplumsal olgu olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede biz Mevlevi dergâhlarına intikal eden benzer vakalar çerçevesinde delilere karşı uygulanan manevi ve maddi tedavi yöntemlerini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Delilik, Cezbe, Vecd, Meczup, Hak ışığı, Darüşşifa, Beyler, Çelebiler, Ahiler.

Tavşanlı Mehmed Seyfi Dede Mevlevihanesi

Mesut KOCAMAN (Tarih Öğretmeni)

Tavşanlı Kız İmam Hatip Lisesi

mesutkocaman@gmail.com

ÖZET

Mevlana'nın vefatından sonra oğlu Sultan Veled'in önderliğinde kurulan Mevlevilik tarikatına bağlı tekkelere mevlevihane adı verilir. Daha çok şehir merkezlerinde kurulan bu mevlevihanelerden biri de Tavşanlı'daki Esifi Mehmed Dede Mevlevihanesi'dir. Kütahya Paşa Sancağı'na bağlı Tavşanlı Kazası'nda 18. yüzyılın ilk çeyreğinde kurulan bu mevlevihane, 1925 yılında çıkan "Tekke-Zaviye ve Türbelerin İlgası Kanunu'na" kadar uzun bir süre boyunca hizmet vermiştir.

Ancak Tavşanlı Esifi Mehmed Dede Mevlevihanesi, Tavşanlı Belediyesi tarafından 1930 yılında müstemilatı ile birlikte yıkılmış, çıkan enkaz ve keresteleri açık artırmayla satılmıştır. Ayrıca mevlevihanenin mezarlığı olan "hamuşan" bölümündeki Esifi Mehmed Dede Türbesi ve Mevlevi şeyhlerinin mezarlıkları da ortadan kaldırılmıştır. Mevlevihanenin geniş arazisi üzerinden yol geçirilerek yeni iş merkezleri oluşturulmuştur.

Bu çalışmada Tavşanlı Mehmed Esifi Mevlevihanesi'nin yeri, mevlevihanenin şeyhleri, müstemilatı ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Tavşanlı Belediyesi kayıtları üzerinden Tavşanlı Esifi Dede Mevlevihanesi'nin yıkılış süreci ortaya konmuştur. Arşiv belgelerinde geçen "Mevlevihane Medresesi" hakkında bilgiler toplanmıştır. Yine mevlevihanenin son şeyhi olan Ziya Dede'nin ailesine ve torunlarına ulaşılmış ve mevlevihane hakkında kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Ailelerin muhafaza ettikleri Osmanlıca belgeler üzerinden de araştırma derinleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tavşanlı, Tavşanlı Mevlevihanesi, Mevlevilik, Mehmed Seyfi Esifi Dede.

SEMPOZYUM PROGRAMI

	KONFERANS SALONU:	TARİH ve SAAT:
Protokol Konuşmaları	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	11 Aralık 2025, Saat: 09.30
Açılış Oturumu	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	11 Aralık 2025, Saat: 10.30
Konuşmacılar	ADI-SOYADI	Oturum Başkanı
	Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK	
	Prof. Dr. Feridun EMECEN	
	Prof. Dr. İlhan ŞAHİN	
	Prof. Dr. Mustafa Çetin VARLIK	

1. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Beylikler Coğrafyasında Mevlevilik, 11 Aralık 2025, Saat: 13.00
	Prof. Dr. Feridun EMECEN	Oturum Başkanı
Konuşmacılar	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
	(13.00-13.15) Dr. Selma DÜLGEROĞLU	Sultan Veled'in Batı Anadolu Beyliklerinde Mevlevîliği Yayma Çabaları
	(13.15-13.30) Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ & Arş. Gör. Dr. Hatice AKSOY	Ulu Arif Çelebi'nin Kişilik Özellikleri ve Batı Anadolu Beylikleriyle Münasebetlerinin Tesirleri
	(13.30-13.45) Dr. Öğr. Üyesi Rauf Kahraman ÜRKMEZ	14. Yüzyıl Anadolu'sunda Beyliklerle Mevlevilik Arasındaki Karşılıklı Meşruiyet İlişkisi
	(13.45-14.00) Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN & Münevver PEÇINKAYA YILDIRIM	Aydinoğulları Beyliği Coğrafyasında Mevlevîler ve Mevlevilik
	(14.00-14.15) Mesut KOCAMAN	Tavşanlı Mehmed Seyfi Dede Mevlevihanesi

1. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Şeyhi Sinan Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Beylikler Coğrafyasında Ahilik, 11 Aralık 2025, Saat: 13.00
	Prof. Dr. İlhan ŞAHİN	Oturum Başkanı
Konuşmacılar	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
	(13.00-13.15) Doç. Dr. Mehmet SOLAK	Derviş, Esnaf ve Şehir: XIV. Yüzyıl Anadolu'sunda Mevlevîler ve Ahîler Arasındaki İlişki Dinamiklerinin Analitik İncelemesi
	(13.15-13.30) Doç. Dr. İsa ABİDOĞLU	14. Yüzyıl Anadolu Kent Mekânında İki 'Habitus' Üreticisi Esnaf Dayanışması Olarak Ahilik ve Seçkin Kültürü Olarak Mevlevilik
	(13.30-13.45) Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN	Beylikler Devrinde Ahî-Mevlevî İlişkilerini Yeniden Değerlendirmek: Aydın'da Bir Ahî ve Mevlevî Şeyhi Ahî Polad ve Beylikler Devrinde Aydın Çevresindeki Ahî Zâviyelerine Bir Bakış
	(13.45-14.00) Doç. Dr. Şefik MEMİŞ & Dr. Öğr. Üyesi Zeynep GÜNAY	Ahîliğin İzini Seyahatnamelerde Sürmek: İktisadî Yansımalar ve Sürdürülebilirlik Perspektifi
	(14.00-14.15) Hasan Hüseyin YILMAZ	XV. Yüzyıl Kütahya Sancağı Piyade Defterine Göre XIV. Yüzyıl Germiyan Devri Bey ve Ahi İsimli Yerleşimlerin Haritalandırılması

2. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Germiyanogulları Devrinde Edebî Hayat, 11 Aralık 2025, Saat: 14.30
	Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR	Oturum Başkanı
Konuşmacılar	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
	(14.30-14.45) Prof. Dr. Ali AKAR	Germiyanogulları Beyliği ve Türk Dili
	(14.45-15.00) Dr. Öğr. Üyesi Kadir GÜLER (Emekli)	14. Yüzyıl Germiyan Şuarası Üzerine Değerlendirmeler (Meslek-Meşrep-Tarikat)
	(15.00-15.15) Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR	Anadolu'nun Sessiz Mimarı: Şeyhoğlu Mustafa ve Klasik Türk Edebiyatının Kuruluşuna Etkisi
	(15.15-15.30) Dr. Öğr. Gör. Sevâl GÜNBAL BOZKURT	Medeniyet İnşâsı Açısından 14. Yüzyılda Farsça'dan Çevrilen Tasavvufî Eserlerin İncelenmesi

2. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Şeyhî Sinan Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Beylikler Coğrafyasında Bilim, Düşünce, Sanat, 11 Aralık 2025, Saat: 14.30
	Prof. Dr. Esmâ İGÜS	Oturum Başkanı
	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
Konuşmacılar	(14.30-14.45) Prof. Dr. Mehmet KALAYCI	Beylikler Dönemi İlim Geleneğini İki Memlûk Medresesi Üzerinden Değerlendirmek: Şeyhüniyye ve Süyurğatmışıyye’de Anadolu Hocalar ve Talebeler
	(14.45-15.00) Prof. Dr. Selim KAYA & Mikail BOZAN	Anadolu Mevlevî Dergahlarında 14. Yüzyılda Topluma Hizmet: Tababet ve Hikmet
	(15.00-15.15) Doç. Dr. Fatma Şeyma BOYDAK & Nazife DENİZ	Beylik Sarayları ve Muhitlerinde Zevk ve Sanatın Kitap Ciltlerindeki İzleri
	(15.15-15.30) Naci BAKIRCI	Mevlânâ Müzesindeki Beylikler Devri Hediyeeri

3. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Beylikler Coğrafyasında İnanç, 11 Aralık 2025, Saat: 16.00
	Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ	Oturum Başkanı
	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
Konuşmacılar	(16.00-16.15) Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN-Hakkı TAŞĞIN	Devletten Beyliğe Geri Dönüş: Bey ve Eren İlişkisi
	(16.15-16.30) Prof. Dr. Hasan Basri KARADENİZ	Kaygusuz Abdâl ve Devlet
	(16.30-16.45) Prof. Dr. Tuncay BÜLBÜL	Velayetnamesi Bağlamında Hacı Bektaş el-Horasani’nin İnanç Portresi: Kalenderîlik/Haydarîlik Tartışması Üzerine Bir Analiz
	(16.45-17.00) Dr. Seyhan DOBRA	Anadolu’da Tasavvufî Kültürün Bireylerin Meslek Hayatına Aktarımı Bağlamında Ahî Zâviyeleri

3. Oturum	KONFERANS SALONU:	OTURUM ADI, TARİH ve SAAT:
	Şeyhî Sinan Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	Beylikler Coğrafyasında Vakıflar ve Mimari, 11 Aralık 2025, Saat: 16.00
	Prof. Dr. Mustafa GÜLER	Oturum Başkanı
	ADI-SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
Konuşmacılar	(16.00-16.15) Prof. Dr. Ahmet SAĞLAM	14. Yüzyıl Anadolu’sunda Germiyan Devri Beyler, Çelebiler ve Ahileri Tespit İçin Esaslı Bir Kaynak: MAD.d. 262 Numaralı Kütahya Sancağı Mufassal Evkaf Defteri’nin Değerlendirilmesi
	(16.15-16.30) Uzman Dilek Dilara YANAR	XIV. Yüzyılda Afyonkarahisar Örneğinde Ahî ve Çelebilerin Toplum Düzenine Etkileri
	(16.30-16.45) Cennet KIZILKAYA	14. Yüzyıl Seyahatnâmeleri ve Menâkıbnâmelerinde Kadın Mevlevîler
	(16.45-17.00) Ebrar ÇELEBİ	14. Yüzyıl Anadolu’sunda Beyler, Çelebiler ve Ahiler Çerçevesinde “Delilik” Algısının Kesişimi ve Bu Bağlamda Tedavi Usulleri
	(17.00-17.15) Öğr. Gör. Dr. Kazım KÜÇÜKKÖROĞLU	Beylikler Devri Kâşi Sanatının Kütahya-Germiyanogulları Mimarisine Yansımaları

Kapanış Oturumu	KONFERANS SALONU:	TARİH ve SAAT:
	Germiyanoglu Yakup Bey Konferans Salonu (Fen Edebiyat Fakültesi)	11 Aralık 2025, Saat: 17.30
	ADI-SOYADI	
Konuşmacılar	Prof. Dr. Arif KOLAY	Oturum Başkanı

[illegible]

[illegible]